

SZÉCHENYI 2020

NEMZETGAZDASÁGI
MINISZTERIUM

TOP-5.3.1-16-FE1-2017-00009

A helyi identitás és kohézió erősítése Nagyvenyim térségében

Objektumleírások

Készült: 2019. március

Készítette: Magyar Műemléki Topográfia Nonprofit Kft.

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Strukturális
és Beruházási Alapok

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Nagyvenyim épített öröksége

A Mezőföld déli részén fekvő útmenti, többutcás település a főútról leágazó mellékutcákkal. • A falu kun kiváltságos területen jött létre. Első említése 1429-ből származik. A XV. században a székesfehérvári káptalan birtoka volt. A török korban pusztává vált, területét a palotai várhoz csatolták. A XVII. század közepétől a zirci ciszterciták birtokolták, a rend előszállási uradalmának részeként. Az újratelepítés után a forrásokban Nagyvenyim és Kisvenyim néven szerepel. 1850-ben mindkét településen magyar családok éltek. A két Venyim 1947. augusztus 1-jén Nagyvenyim néven vált önálló községgé.

ENTZ – SISA 1998 (113.), TAK 2017 (7.), VIRÁG 2005 (130.)

Nagyboldogasszony plébániatemplom

Táncsics utca

Szabadon álló, egyhajós, homlokzati tornyos templom. Épült 1944-ben. A neobarokk homlokzatszobrászati elemek, amelyek a közeledő háborús front miatt nem kerültek az épületre, a templomkertben található. Az épület közvetlenül a háború után javításra szorult. Felszentelésére 1945. május 20-án került sor, a benedikálást Farkas Alberik esperes végezte. Oltára a budapesti Szent Imre templomból származik. A hajót Jézus Szíve, Szűz Mária és Szent Antal szobrok díszítik. Körülötte 2 hektáros park terül el.

BUGÁR 1997 (100-105.), ENTZ – SISA 1998 (113.)

volt Ciszterci rendház (Koller-kastély)

Táncsics utca 6.

Település központjában, egykori parkban, szabadon álló, egyemeletes, részben alapincézett, téglalap alaprajzú, kontyolt nyeregtetős, barokk épület, főhomlokzatán 3 tengellyel. Épült 1737-ben vagy 1766-69-ben. A török kiűzése után a zirci ciszterci apátság egykori birtokait – így Venyimpusztát is – a lilienfeldi ciszterci kolostor kezelte. Egy adás-vétel révén Zirc egyfajta fiókapátsággá vált, amelyet 1814-ig Henrichauból irányítottak. A török alóli felszabadulás után a birtokon lassanként elindult a gazdálkodás, a XVII. század második felében lezajlott betelepítés után főleg bérlők gazdálkodtak ezen a birtoktesten. A máig álló kastély-rendház legfontosabb helyisége a kápolna volt. A birtok ugyanis rendi kezelésbe került, és a szerzetesek is visszaköltöztek Venyimbe. A jellegzetes barokk stílusjegyeket hordozó kastély tervezői és építői heinrichai rendi építészek voltak, formavilága az előszállási ciszterci rendházzal mutat rokon vonásokat. 1820-1834 között Dréta Antal apát az uradalomból 6200 katasztrális holdat bérbe adott Koller Mihálynak és Józsefnek 20 000 forintért. Mivel az új bérlőknek nem volt hol lakniuk, két évre átadták számukra a kastélyt, amelyet ekkor lakásra alkalmassá alakítottak át. Az épület egyébként az elsőszámú központnak számító előszállási kastély mellett egyfajta alközpontként működött, szobáit általában az intéző, jószágkormányzó lakta. Az uradalom felvirágoztatása Hagyó-Kovács Gyula nevéhez fűződik, aki rendkívül jó mezőgazdászként és szervezőként a rend birtokain a legmodernebb gazdasági eszközöket és elveket alkalmazta. Az addig Hercegfalvához tartozó Nagyvenyim 1947. augusztus 1-jén lett önálló község. A kastélyt nem államosították, falai között helyezték el a plébániát, amelyet 1944-től világi pap vezetett. A rendszerváltás után az épület ismét a ciszterci rend tulajdonába került. Tetőterét 1989-ben beépítették. 1990-96 között itt működött a Ciszterci Hittudományi Főiskola. A park első leírása az 1783-86-os, II. József-féle katonai felmérésből ismert, „urasági kastélyhoz tartozó angolkert”-ként. Területe 2 hold, legidősebb fája közel 200 éves. 1965-ben az egész kertet – madarak átvonuló- és

fészkelőhelyeként – természetvédelmi területté nyilvánították. • Az egykori kastély főhomlokzatának földszintjén fa ajtó nyílik, felette két kis felülvilágító ablakkal. A bejárat fölött a ciszterci rend festett címere látható, rajta apátsüveggel. A homlokzat előtt, díszudvart képezve, két földszintes mellékszárny húzódik. A hátsó homlokzat középrészén szintén egy ajtót helyeztek el. A földszinti rész az épület minden homlokzatán sávozott, az emeleti sarkok kváderes díszítést kaptak. A földszinti szobák ablakait épen megmaradt apácarács díszíti. A belső szinte eredeti állapotban maradt meg. A földszint és az emelet helyiségei egyaránt boltozottak: kolostor-, donga- és csehsüvegboltozat váltakozik bennük. A kápolna és a pince dongaboltozatos. Az emeleti helyiségek szintén fiókos dongaboltozattal fedettek. A középfolyosós földszinten kapott helyet a kápolna, a plébániaróda és a refektórium, utóbbi beépített barokk szekrényel. Az emelet főhomlokzati oldalán szobasor húzódik. Az ablakok, rácsok, kapuszárnyak, padlóburkolatok, lépcsők, kéményajtók és a fedélszék eredeti szerkezetek. Az épület északnyugati és délnyugati sarkához melléképületek csatlakoznak. Műemlék.

BARDOLY – HARIS 2008 (79.), BUGÁR 1997 (107-108.), ENTZ – SISA 1998 (113.), TAK 2017 (19-22.), VIRÁG 2005 (130-131.)

Kossuth Lajos Általános Iskola

Fő utca 16.

A település központjában, szabadon álló, háromszintes, nyeregtetős épületegyüttes, tornacsarnokkal. Az eredeti épület 1948-ban készült el. Ennek megépítését szükségessé tette az is, hogy a Bernátkút településrészeről beköltözött lakosok növelték a község lélekszámát. Az építőanyagot egy régi uradalmi épület lebontásával nyerték ki, a kivitelezés társadalmi munkában zajlott. Az egyetlen tanterem kulturális célokat is szolgált. Mivel az épület rövid időn belül szűkösnek bizonyult, állami támogatással megépült a mai iskola elődje, négy tanteremmel. Az eredeti kultúrteremből két tantermet hoztak létre. 1967-ben merült fel az emeletréépítés gondolata, amely hamarosan meg is valósult. 1989-ben történt harmadik bővítése óta az egymástól távol elhelyezkedő három falusi iskola tanulóinak oktatását egyetlen nagy épület szolgálja. Az iskolához csatolva 1992-ben tornaterem épült.

BUGÁR 1997 (132-134.)

Palágyi József Művelődési Ház és Könyvtár

Fő utca 16/1.

A település központjában, szabadon álló, kétszintes, nyeregtetős, modern épület. Az 1868-as népiskolai rendelet és a tankötelezettség 1870-es bevezetése után a ciszterci apátság a pusztai területen is iskola és tanítói lakás építésébe kezdett. A klasszicista épület a XX. század végén könyvtárként és művelődési házként funkcionált, az új, nagyobb iskola építésekor került lebontásra. A mai, 2016-ban átadott intézmény névadója Palágyi József tanító, a község első jegyzője és tanácsbírája. Jelentős szerepe volt az iskolaépítésben. Élete során komoly honismereti munkát végzett, aktívan kutatta Nagyvenyim helytörténetét is. 1993-ban elsőként kapta meg a település díszpolgári címét. Az épületben látható portréja Kelemen Marián Éva alkotása.

BUGÁR 1997 (147.), TAK 2017 (17.), <http://www.mezohir.info/index.php/mezohir/1060-nagyvenyim-konyvtaravatohoz-melto-falunapon-vannak-tul-a-nagyvenyimiek>,
<https://www.duol.hu/kozelet/helyi-kozelet/palagyi-jozsef-tanitora-első-jegyzore-nevadora-emlekeztek-2728183/>

Barátság-kő

A polgármesteri hivatal mellett álló alkotás alapját egy kőtömb képezi, amelyet a németországi Altomünster testvértelepülés ajándékozott a helyieknek. Bronzból kiöntve a 2004-es évszám, valamint Nagyvenyim és Altomünster címere, valamint az erdélyi Egeres testvértelepülés nevének felirata látható rajta.

Felhasznált irodalom

- BARDOLY – HARIS 2008 Bardoly István – Haris Andrea: Magyarország műemlékjegyzéke. Fejér megye. Budapest, 2008, Kulturális Örökségvédelmi Hivatal.
- BUGÁR 1997 dr. Bugár Jenő: Nagyvenyim. 1997, Nagyvenyim Önkormányzata.
- ENTZ – SISA 1998 Entz Géza – Sisa József (szerk.): Fejér megye művészeti emlékei. The Historic Monuments of Fejér County. Székesfehérvár, 1998, Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutató Intézet – Szent István Király Múzeum. (= Szent István Király Múzeum Közleményei A sorozat 34. kötet)
- TAK 2017 Településképi arculati kézikönyv. 2017.
- VIRÁG 2005 Virág Zsolt: Magyar kastélylexikon. 3. kötet. Fejér megye kastélyai és kúriái. Budapest, 2005, Fo-Rom Invest.